

Przedmiot badań i ich cel:

W 2018 roku ustawodawca wprowadził w Polsce niespotykany w innych systemach politycznych instrument pozwalający na systematyczne (coroczne) rozliczanie lokalnych i regionalnych organów wykonawczych z prowadzonych przez nie działań. Narzędzie rozliczalności, które zostało wprowadzone do porządku prawnego miało na celu „zwiększenie udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych” (Dz.U. 2018 poz. 130). Nowy mechanizm składa się z: a) raportu o stanie gminy (i analogicznie powiatu oraz województwa) zawierającego informacje o działaniach organu wykonawczego, oraz b) publicznej debaty nad treścią raportu, w której mają prawo uczestniczyć i zabierać głos mieszkańcy danej jednostki samorządowej. Konsekwencje debaty nad raportem mogą mieć daleko idące skutki, w tym zainicjowanie procedury odwołania organu wykonawczego w gminie w drodze referendum, zaś w powiecie i województwie – w głosowaniu rady (sejmiku). Celem projektu jest ustalenie, czy raport o stanie gminy oraz debata nad nim są skutecznym narzędziem rozliczalności władz publicznych oraz jakie czynniki decydują o skuteczności. Biorąc pod uwagę trzy kluczowe dla tego mechanizmu elementy, czyli informację (raport), dyskusję oraz konsekwencje dla władz lokalnych, uznajemy, że spełnia on warunki narzędzia rozliczalności zdefiniowane w podejściu Brandsma i Schillemansa (2013), które stanowi ramę teoretyczną i metodologiczną planowanych badań.

Dlaczego rozliczalność władz publicznych?

Rozliczalność władz publicznych jest powiązana z koncepcjami demokratyzacji, decentralizacji, rządu ‘na odległość’ i partycypacji obywatelskiej i jest pod silnym wpływem tych koncepcji.. Sporadycznie rozliczalność kojarzona jest z kontrolą władz publicznych, bądź też mechanizmy rozliczalności traktowane są jako narzędzia partycypacji. Tymczasem rozliczalność jest niezwykle złożona i wielowymiarowa i stanowi istotny element rządu publicznego. Przedmiot badań, czyli raport o stanie jednostki samorządowej i debata nad nim, pozwala na analizę dwóch wymiarów rozliczalności władz lokalnych, tj. horyzontalnego (odpowiedzialność organu wykonawczego przed organem stanowiącym) i wertykalnego (odpowiedzialność organu wykonawczego przed społecznością lokalną). Zainteresowanie zespołu badawczego problematyką rozliczalności w ogóle, zaś raportem i debatą o stanie gminy w szczególności, wynika z kilku powodów: 1. Ograniczonych badań empirycznych dotyczących narzędzi rozliczalności władz lokalnych, w tym raportu i debaty o stanie gminy; 2. Pomijania kategorii rozliczalności władz lokalnych w badaniach nad samorządem, modelami rządu publicznego, decentralizacją i zaangażowaniem obywatelskim; 3. Konieczności określenia skuteczności raportu i debaty jako narzędzia rozliczania władz lokalnych i poprawy lokalnego współrzędzenia; 4. Konieczności sprawdzenia czy mieszkańcy są zainteresowani rozliczaniem władz lokalnych oraz stopnia ich obywatelskiego zaangażowania; 5. Konieczności sprawdzenia czyim interesom służy badane narzędzie rozliczalności i jaka jest możliwość jego wykorzystania jako instrumentu rywalizacji politycznej, 6. Potrzeby określenia stopnia, w jakim badane narzędzie rozliczalności odpowiada systemom rozliczalności władz publicznych w innych państwach europejskich.

Sposób realizacji badań:

Realizacja celu badawczego zakłada: a) zbadanie treści raportów i debat w wybranych gminach; b) zidentyfikowanie czynników wpływających na przebieg i rezultaty debat w gminach; c) określenie skutków rozliczania władz; d) określenie zależności między uwarunkowaniami debat a ich rezultatami; e) ocenę znajomości narzędzi rozliczalności władz lokalnych i woli korzystania z nich przez mieszkańców. Badania obejmują 14 gmin (w tym miasta na prawach powiatu), w których zostanie przeprowadzonych 84 wywiady indywidualne, 14 zogniskowanych wywiadów grupowych oraz obserwacje przebiegu debat. Do analizy treści raportów o stanie gminy, przebiegu debat oraz danych zgromadzonych podczas wywiadów zostaną wykorzystane narzędzia służące do analizy danych jakościowych (QDA) oraz jakościowej analizy porównawczej (QCA).

Oczekiwane rezultaty projektu:

Wyniki badań przyczynią się do rozwoju teorii i badań dotyczących rozliczalności oraz upowszechnienia wiedzy o narzędziach rozliczalności w samorządzie lokalnym. Wyniki badań zostaną przedstawione międzynarodowemu środowisku akademickiemu podczas konferencji naukowych. Wyjątkowość wdrożonego w Polsce narzędzia oraz charakter porównawczy badań sprawiają, że powstałe na ich podstawie publikacje będą interesujące dla środowiska międzynarodowego. Ponadto członkowie zespołu badawczego mają nadzieję, że wyniki badań wpłyną na życie publiczne i przyczynią się do upowszechnienia raportu i debaty o stanie jednostki samorządu terytorialnego wśród mieszkańców, a w konsekwencji do realizacji celu rozliczalności, jakim jest poprawa jakości rządu.